

RECENZE

Josef Bukáček, *Vrchlického překlady z Danta* (ČSAV, Praha 1968, 81 stran)

Jako další část vyčerpávající a pečlivě zpracované monografie, která se zabývá vztahem Vrchlického k Dantovi a k jeho básnické tvorbě, vyšel po prvním svazku *Vrchlický a Dante* (ČSAV, Praha 1965), druhý závěrečný díl předního českého italinisty Josefa Bukáčka, věnovaný překladům Vrchlického z Danta, se zvláštním zřetelem k více nebo méně aktivní účasti české i cizí kritiky na převodu proslulého italského básníka do češtiny.

Věnuje-li první díl pozornost především vztahu Vrchlického jako člověka, umělce i kritika k pěvci *Božské komedie* a odrazu Dantovy lidské i tvůrčí osobnosti v pojetí českého básníka po stránce jako obrazové, tak motivové, pak v tomto druhém svazku se autor zaměřuje výhradně na Vrchlického činnost překladatelskou. Svými překlady snažil se Vrchlický přiblížit českému čtenáři — stejně jako mnoho jiných vynikajících představitelů světového písemnictví — výraznou uměleckou osobnost Dantovu, což je o to záslužnější, že v této své tlumočnické činnosti neměl skoro předchůdců, nehledíme-li na ojedinělý Douchův pokus přeložit několik nejznámějších zpěvů z *Pekla*, *Očistce* i *Ráje*; hlavně po formální stránce stojí tento překlad daleko za básnickou interpretací Vrchlického a byl patrně již tehdy, nedlouho po svém vzniku, pocítován jako archaický. Těžisko této práce spočívá nepochybně v nejvýznamnější, i když nikoliv nejobšrnější stati o překladech Vrchlického po stránce esteticko-výrazové a o jeho poměru k pozdějšímu přetlumočení K. Vrátného. Na základě svých dřívějších zevrubných zkoumání (v. ČMF XX, str. 161–170, 305–315, XXI, str. 56–66, 194–200, XXII, str. 62–70, 173–176, 276–282, 349–353, XXIII, str. 43–48, 163–169, 260–265), zjišťuje Bukáček, že Vrchlickému se dařilo při přetlumočení italského originálu nejlépe tam, kde jde o vyjádření věčných, subjektivně akcentovaných lidských hnutí mysli, ať již milostného citu, lítosti nad zavilou záští spoluobčanů, příkrého odsouzení mravního úpadku církve, líčení dramatických přírodních scenérií nebo posléze básníkovu úsilí o dosažení výrazného estetického účinku. Vrchlický, konstatuje tu Bukáček, je překladatelským typem bytostně subjektivním a tlumočení do češtiny se mu ztotožňuje s kongeniální činností tvůrčí, v níž mohl uplatnit nejširší měrou vlastní intuici, kdežto Vrátný, který sice zachovává ve svém překladu jednáctislabičný jambický verš originálu, avšak ztrácí se koncového rýmu, aby tím získal větší výrazovou volnost, je slohově daleko střídmejší, věcně přesnější, avšak někdy až prozaicky jednotvárný. Pokud jde o závislost na cizích, hlavně německých překladech, Vrchlický z nich nepochybně čerpal, nikoliv však tak, aby tím byla setřena nebo dokonce zkruslena jeho vlastní básnická dikce, a kde dochází k menšímu či většímu odchýlení od originálu nebo k jeho významovému posunu, není to ani tak vinou cizí předlohy, ale vada spočívá spíše v básníku samém, v jeho subjektivním čtení a z toho vyplývající umělecké interpretaci. Méně je patrný vliv německých překladů u Vrátného, který se snažil pokud možno o zachování umělecké i myšlenkové skladby italského originálu, při čemž někdy neváhá nahradit abstraktní obrazy konkrétními ekvivalenty, přihlížející přitom co nejvíce k duchu českého jazyka. Škoda, že si autor

blíže nevšímá v této souvislosti Bablerova překladu *Božské komedie*, o němž pouze podotýká, že v něm nelze zjistit vliv cizojazyčných překladů, a nijak její blíže nehodnotí po stránce interpretační věrnosti a umělecké působivosti, ačkoli není pochyby, že Babler předstihuje oba své předchůdce v tom, že dovedl spojit myšlenkovou věrnost originálu s jeho ekvivalentním přetlumočením do češtiny, aniž by byl podstatně porušen duch italské předlohy. Kapitolu uzavírá úvaha o Vrchlického překladu *Nového života* (spolu s některými Dantovými básněmi) a je konstatováno, že lyricky akcentovaná milostná poezie *dolce stil nuovo* lépe odpovídá individuálnímu zaměření českého překladatele než hutná a myšlenkově značně náročnější *Božská komedie* i když je někdy původní text volně dotvářen, děje se tak skoro vždy v duchu originálu a bez rušivě konvenčních vsuvek, v nichž si jinak Vrchlický někdy až přes míru liboval. V této souvislosti je tu též zmínka o Eisnerově překladu *Nového života*, který posuzuje autor snad až příliš shovívavě vzhledem k okázalé, leckdy až skoro preciózní virtuozitě překladatelově.

Druhá, obšírnější a neméně bohatě dokumentovaná kapitola této práce je věnována zkoumání podílu české i cizí kritiky na Vrchlických překladech z Danta, pokud mohla tato kritika působit nebo i působila na jeho další pokusy o přetlumočení italského básníka do češtiny. Většina kritik pochází z katolické, dogmaticky nesnášenlivé strany a částečně směřuje spíše proti Vrchlickému jako básníku než jako překladateli (L. Solc, dílem V. Šimanko). Jejím hlavním nedostatkem je požadavek doslovné věrnosti na úkor básnické působivosti a estetické funkce překladu. Nejvýznamnější a zároveň nejpozitivnější podíl na revizi českého přetlumočení *Božské komedie* měl však moravský kněz J. Blokša, který se seznámil s Vrchlickým r. 1891 a udržoval s ním přátelské styky až do posledních let básníkovy života. Účastnil se konečné redakční úpravy 3. vydání *Božské komedie* a 2. vydání *Nového života* a jeho podíl je o to významnější, že Vrchlický, poután osobním přátelstvím k Blokšovi, ochotně přijímal jeho rady a fídlil se často bez hlubšího kritického odůvodnění jeho pokyny, Blokšovu účast na revizi dantovských překladů nelze dnes již přesně zjistit, poněvadž příslušný poznámkový materiál se z větší části ztratil a dá se podle jejich vzájemného písemného styku jen přibližně zkonstruovat. Z italské strany působil nejpronikavěji na Vrchlického profesor E. Teza, své doby proslulý polyglot, kromě jiného též znalec slovanských literatur a důvěrný přítel Carducciho. Na základě jejich oboustranné korespondence, uložené dílem v benátské Národní knihovně, dílem v pražském Muzeu Vrchlického, sleduje Bukáček pečlivě krok za krokem rozvoj jejich vzájemných styků, ohraničených zhruba desetiletím 1890–1900. Teza si mezi jiným též všiml, jak jinak ani nemohlo být, překladatelské činnosti Vrchlického — především ovšem z italské literatury — a v té souvislosti pozorně sledoval postup práce svého českého přítele na překladě *Božské komedie*. Důkladnějšímu rozboru podrobil však jenom první zpěv *Pekla*. Chválí Vrchlického pro některé výstižné básnické obrazy a vhodně mu doporučuje, aby nezasíral plastickou konkrétnost originálu příliš všeobecnými opisy. Významnější pro svou svědomitou důkladnost je Tezova recenze českého překladu *Nového života*, podle níž Vrchlický opravil několik nesprávných míst, aniž však přihlížel ke všem (většinou případným) připomínkám svého osuzovatele, jehož znalosti češtiny nezcela právem podceňoval. Tím se stalo, dodává Bukáček, že právě nejvyspělejší z kritiků Vrchlického, „jehož poznámek mohlo být nikoliv ovšem bez kritiky, dobře využito, neměl téměř účasti na zdokonalení Vrchlického překladu z Danta“ (str. 67). Ostatní připomínky, většinou opět z kruhů katolického duchovenstva, nepříznivě zaujatého proti liberálnímu českému básníkovi, sotva měly vliv na jeho překlady z Danta — snad kromě S. Boušky, který ještě jako student bohosloví se stýkal s Vrchlickým a vysvětloval mu různé teologické pojmy; ctižádostivý pokus K. Dostála-Lutinova o převod úryvku *Božské komedie* do češtiny v původních rýmech nepřesahuje úroveň diletantské hříčky.

Bukáčkova studie, doložená velmi obsáhlým a kriticky bezpečně zvládnutým materiálem, je cenným přínosem v oblasti italsko-českých kulturních styků, shrnuje, utřídí a synteticky hodnotí veškeré dostupné prameny a po nejedné stránce má i význam objevný — hlavně tam, kde přináší dosud soustavně nepracovanou korespondenci Vrchlického s italským vědcem a zároveň básníkem E. Tezou.

Jaroslav Rosendorfský